

15^e zondag door het jaar C
Wouter Blesgraaf SJ

Het gebeurde nog maar kort geleden. Een jezuïet verliet een huis om snel de trein te nemen. In een stille straat zag hij plotseling, midden op straat, een man van een jaar of 40 liggen. Zijn lichaam schokte van de vele spastische bewegingen. Schuim en kwijl kwam uit zijn mond. Zijn ogen leken alle kanten op te tollen. Beangstigend. Confronterend. Wat moest hij doen?

Een vrouw, die naast de man stond, bukte zich en legde een rugzak onder het hoofd van de man, zodat hij zijn hoofd niet zou bezeren met zijn heftige en onvoorspelbare bewegingen. Iets verderop stonden twee gesluerde vrouwen met jonge kinderen te kijken. De ontzetting was in hun ogen te lezen. Ondertussen liep een jonge man rond met een mobiel aan zijn oor, die aan het bellen was. De vrouw die de rugzak onder het hoofd van de ongelukkige man had gelegd, zei: 'Hij moet naar het ziekenhuis. Zo'n epileptische aanval heeft hij al een paar keer eerder gehad.'

Veel ging er door het hoofd van deze medebroeder van me. Afschuw. Medelijden. Plichtsbesef. Hij bleef even staan. Wat te doen? Verstand van medische zaken had hij niet; kennis van EHBO evenmin. Toen hij zag dat de man omringd was door verschillende mensen die hem leken te helpen, ging hij verder. Maar het bleef knagen dat hij de man niet had geholpen.

Past deze jezuïet niet in het rijtje van slechteriken: priester, leviet, farizeeër, Schriftgeleerde? Misschien wel, misschien niet. Één aspect van de situatie was heel anders: er waren al voldoende mensen die hielpen. Het laat wel zien hoezeer het verhaal van de barmhartige Samaritaan een plaats heeft in onze mentaliteit, dat het niet helpen sowieso al meteen slecht voelt.

In het evangelie dat we zojuist hoorden, gebruikt Jezus de Samaritaan als een voorbeeld. Voor Zijn gesprekspartners was dit wel even slikken. Voor joden uit de tijd van Jezus waren Samaritanen een soort nepjoden, kettters, een groep mensen die tijdens de Babylonische ballingschap de plaats van de gedeporteerde joden had ingenomen en na de terugkeer van de joden van geen wijken wilden weten. Ze hadden een eigen verzameling van Bijbelboeken die verschilde van die van de Joden; ze hadden een eigen tempel die wedijverde met die van Jeruzalem, enzovoort. Indringers en neppers dus. En juist zo iemand werd door Jezus voorgehouden als modelgelovige, een voorbeeld.

En wij? Hoe is de Samaritaan een voorbeeld voor ons?

Soms denk ik dat de figuur van de barmhartige Samaritaan perfect past bij de Nederlandse religieuze volksaard: niet praten maar doen. Niet alleen bidden maar ook de handen uit de mouwen steken. Geloven is een werkwoord.

Daar zit veel in. Maar toch is het verstandig om even een stap terug te doen, want stereotypen helpen ook hier meestal niet. Als we dieper op het verhaal ingaan, dan gaan we beseffen dat wat de Samaritaan nièt doet even belangrijk is als wat hij wèl doet.

Allereerst laat deze Samaritaan zich niet leiden door gevoelens van afkeer en walging. De gewonde man zal wellicht onder het stof, bloed en vliegen hebben gezeten: een akelig gezicht!

Heeft de gewonde man misschien een besmettelijke ziekte? De Samaritaan laat zich niet leiden door gevoelens van angst en overmatige zelfbescherming. Hij kijkt dus, maar niet met angst, niet met walging, niet met nieuwsgierigheid of sensatiezucht, niet met leedvermaak, maar met compassie.

Ten derde stelt de Samaritaan zich niet de vraag tot welke etnische of religieuze groepering de gewonde man behoort. Dat was vreemd. In Jezus' tijd was het normaal dat je familieleden hielp, ook verre familieleden. En geloofsgenoten. Maar meestal niet naar mensen van buiten je etnische groep. En tussen Joden en Samaritanen boterde het niet. Soms was het ronduit oorlog. Zo'n 140 jaar voor Jezus' openbare optreden had de toenmalige Joodse leider het gebied van de Samaritanen veroverd en de Samaritaanse tempel verwoest. De Samaritaan uit het evangelie van vandaag was ongetwijfeld opgegroeid met een litanie van misdaden die de Joden tegen hun voorouders hadden begaan. Waarschijnlijk was hij zelf ook getuige geweest van de minachting en haat van joden. Toch liet hij zich, bij het zien van de gewonde man op de weg naar Jericho, niet leiden door gevoelens van bitterheid, spot of leedvermaak tegen joden.

Ten vierde stelt de Samaritaan zich niet de vraag of de man niet door eigen schuld in deze situatie verzeild is geraakt. Hij denkt niet: "Ja hoor! Wie reist er dan ook in zijn eentje langs deze gevaarlijke weg!? Eigen schuld, dikke bult."

Kortom, er zijn tenminste vier dingen die de Samaritaan *niet* doet: zich laten leiden door gevoelens van walging; zich laten leiden door gevoelens van angst; zich afvragen tot welke maatschappelijke, etnische of religieuze groep de gewonde man behoorde; en zich afvragen of de gewonde man niet deels zelf schuldig was aan zijn nood. De eerste twee gaan over het beheersen van onze impulsen, en de laatste twee gaan over het zo onvoorwaardelijk mogelijk maken van onze hulp.

Daar kunnen wij wat van leren. Hoe gaan wij om met onze impulsen? Alles waar we bang van zijn of van walgen, daar lopen we met een grote boog omheen, net als de priester en de leviet. Als we de barmhartige Samaritaan willen navolgen, kan een beetje meer moed geen kwaad. En hoe zit het met de onvoorwaardelijkheid van onze hulp? Hoe vaak maken wij bijvoorbeeld onze sympathie voor slachtoffers afhankelijk van hun onschuld?

Kortom, de barmhartige Samaritaan laat ons zien dat als we behulpzaam willen zijn, we een hoop dingen minder moeten doen. Zodat we het enige kunnen doen wat het verschil maakt: met compassie kijken.